

uit de literatuur

PERS

Heinz-Werner STUIBER,
Kommunikationsräume der lokal informierenden Tagespresse.

Nürnbergischer Forschungsberichte Band 1, Verlag der Nürnberger Forschungsvereinigung, Nürnberg, 1975, 316 blz.

De communicatiewetenschap heeft zich altijd al ingelaten met de afbakening en de classificering van kranten. Vooral wanneer het om de regionale berichtgeving gaat werden krantenclassificaties vooropgesteld, die gewoonlijk gebaseerd zijn op de grootte van de regio waarin een bepaald dagblad verschijnt.

In het werk van Stuibler werd een nieuwe methode uitgeprobeerd om tot een betere indeling te komen van de regionale en lokale bladen in de Bondsrepubliek Duitsland. De vooropgestelde typologie steunt hier op statistische, sociologische en sociografische elementen, waarbij zowel rekening wordt gehouden met de grootte van de verspreidingsregio van een dagblad, als met de plaats van uitgave, het aantal edities, de belangrijkheid van de steden en gemeenten in het betreffende gebied en de inhoud van deze publikaties.

Op basis van al deze elementen wordt een zevendelige classificatie vooropgesteld van de regionale en lokale bladen in Duitsland.

Na de voorstelling en verantwoording van deze typologie wordt voor heel de Bondsrepubliek Duitsland nagegaan of deze typologie hanteerbaar is en beantwoordt aan de realiteit. Uit deze toetsing blijkt dat de inhoudelijke en geografische afbakening van deze kranten wordt gedetermineerd door socio-economische en socio-culturele elementen.

J.H.

Bob WOODWARD en Carl BERNSTEIN,
The Final Days,
Secker & Warburg, London, 1976, 476 blz.

Carl BERNSTEIN en Bob WOODWARD,
All The President's Men,
Warner Books, New York, 1974, 382 blz.

'The Final Days' heeft het karakter van een fictieel verhaal. Geen spoor meer van de moeizame journalistieke arbeid bij het ontsluiting van de in-de-dooft pot gestopte feiten, het zoeken naar betrouwbare bronnen, het verifiëren van anonieme getuigenissen, zoals in 'All the President's

Men'. Dit eerste boek van Bernstein en Woodward is het relaas van de Watergate-ontsluiering met de Washington Post-reporters als hoofdfiguren.

'All the President's Men' is in eerste instantie het verhaal van het weinig glamour-achtige, vaak frustrerende 'news gathering'-proces. Deze invalshoek is totaál verdwenen in 'The Final Days'. Wat overblijft is een aaneenrijging zonder onderscheid van historisch belangrijke gebeurtenissen en onbenullige details, die uiteindelijk leidden tot het ontslag van Richard Nixon. In het voorwoord beweren de auteurs dat alle gegevens nauwkeurig ge-'checked' werden en dat alleen data, die door minstens twee bronnen bevestigd werden, in het verhaal opgenomen werden. Nergens in het boek wordt er verwezen naar de herkomst van het feitenmateriaal. Nergens ook zijn er leemtes te bespeuren. Alles past mooi in elkaar, zoals het een suspenseverhaal betaamt.

M.C.

Lee-hsia Hsu TING
Government Control of the Press in Modern China 1900 - 1949
East Asian Research Center Harvard University, Cambridge, Mass., 1974, 322 blz.

Het doel van deze publikatie is de leemte op te vullen in de kennis omtrent de overheidscontrole op de pers in China gedurende de periode 1900-1949.

Politieke controle over communicatie komt overal ter wereld voor, maar de methode en theorie verschilt veelal van land tot land. Overheidsensuur in China wijkt dan ook enigszins af van deze in de westerse wereld. Dit boek kan daarom reveleerend genoemd worden voor hen die niet zo vertrouwd zijn met dit voor een westerling nogal mysterieus land.

C.L.B.

Dr. J.P.S. VAN NEERVEN,
Marketing in het Dagbladbedrijf,
Het Spectrum, Utrecht-Antwerpen, 1974, 542 blz.

In dit boek vindt men een vrij diepgaande analyse van het marketing-gebeuren in het dagbladbedrijf alsmede van de voornaamste marketing-instrumenten van het dagbladbedrijf resp. in de abonentensector en de advertentiesector. In het laatste deel van het werk wordt op een zeer uitvoerige wijze ingegaan op de planning en de uitvoering van het marketing-beleid. In bijlage een degelijke bibliografie, heel wat statistisch materiaal uit

Nederland, de Regelen voor het Advertentiewezen 1967 en de vragenlijst met betrekking tot het gebruik en verbruik van produkten ten behoeve van het Nederlands Nationaal Onderzoek Persmedia 1972.

Deze studie vult beslist een leemte in de Nederlandstalige vakliteratuur. Ter overweging van politici en uitgeverij: krantenuitgeverijen die in geldnood verkeren (en ook de andere) kunnen uit een dergelijk boek misschien meer baat halen dan uit overheidssubsidies.

G.F.

Bernd JANSEN en Arno KLONNE (Hrsg.),
Imperium Springer. Macht und Manipulation,
Pahl-Rugenstein Verlag, Köln, 1968, 272 blz.

De praktijken van de Duitse persmagnaat Springer zijn waarschijnlijk genoegzaam bekend. In dit boek tracht men de specifieke problematiek van het Duitse persconcern te overstijgen en een bijdrage te leveren tot de discussie over de verhouding tussen economische macht en democratie.

Vooral de artikelen van W. Hofmann (Springer als symptoom), E. Spoo (Persconcentratie en Journalisteninspraak) en K.D. Bredthauer (Democratie, informatie en macht) zijn lezenswaard.

J.S.

René FLORIO,
Initiation à la pratique du journalisme,
l'Ecole Supérieure de Journalisme, Lille, 1975, 148 blz., geïll.

Dit werk is bedoeld als een initiatie in de journalistiek. René Florio stelt ons de technieken ter hand die nodig zijn om een artikel persklaar te maken: thema, titel, schrijfstijl, structuur, lay-out, enz. worden in afzonderlijke hoofdstukken uitgelegd. Alhoewel de auteur toegeeft dat objectieve of neutrale informatie niet bestaat, is hij er zich blijkbaar niet van bewust dat in de wijze van aanwending van deze technieken reeds een waardeoordeel besloten ligt. De vele praktijkvoorbeelden waarmee dit boek gestoffeerd is, zijn te veel gericht op een 'clean' en gestandaardiseerd taalgebruik en willen elke persoonlijke stijl op de achtergrond dringen. Wel interessant zijn de praktische opgaven aan het eind van elk hoofdstuk, die de lezer tot zelfwerkzaamheid aanzetten.

J.S.

Hervé MEVEL,
La Presse Quotidienne Régionale en cartes et tableaux,
Inter France Quotidiens, Neuilly-sur-Seine, 1975, 48 blz.

De titel dekt volledig de lading, maar dan ook niets meer. Dit document is daarom interessant als illustratiemateriaal, maar voor achtergrondinformatie en duiding over de 'regionale periodieke pers' zal men in andere werken terecht moeten.

J.S.

Jean-Louis SERVAN-SCHREIBER,
La presse de qualité en France,
Groupe Expansion, Paris, 1975, 23 blz.

Naast een aantal meer algemene gegevens is deze publikatie vooral bedoeld om het maandblad 'L'expansion', waarvan Jean-Louis Servan-Schreiber directeur is, op te hemelen.

J.S.

Hilda VAN PRAAG-SANDERS,
Meedoen. Persoonlijke en niet persoonlijke ervaringen van een journaliste,
Leopold, Den Haag, 1975, 191 blz.

In deze posthuum verschenen autobiografie werpt de schrijfster, een Nederlandse journaliste, een terugblik op haar rijkgevlude loopbaan. Het oorlogsgebeuren, de eenwording van Europa en de vrouwenemancipatie - waarbij zij als vrouw, jodin en journaliste intens betrokken was - vormen de centrale thema's van het boek. Een interessant tijdsdocument.

M.C.

COMMUNICATIE- THEORIE

Ulrich SCHMID & Klaus Detlef R. BREUER,
Volkshochschule und Publizistik. Öffentlichkeitsarbeit und Medienveranstaltungen im Weiterbildungsbereich.
Studienverlag Dr. N. Brockmeyer, Bochum, 1976, blz. (= Bochumer Studien zur Publizistik- und Kommunikationswissenschaft, dl. 8), DM 24,80.

Siegfried WEISCHENBERG,
Die Aussenseiter der Redaktion. Struktur, Funktion und Bedingungen des Sportjournalismus : Theorie und analyse im Rahmen eines allgemeinen Konzepts komplexer Kommunikatorforschung.
idem, 386 blz. (= idem, dl. 9), DM 34,80.

Ralf SIEPMANN,
Journalistische Qualifikation und gesellschaftliche Kommunikation. Soziologische Prämissen reformierter Ausbildung für Kommunikationberufe.
idem, 302 blz. (= idem, dl. 10), DM 29,80. In 'Communicatie' jrg. VI (1976), nr. 2, blz. 14-15, hebben wij de aandacht geves-

tigd op een nieuwe Duitse serie op het gebied van de studie van massacommunicatie onder redactie van de Bochumer hoogleraar H.-D. Fischer. Inmiddels zijn opnieuw drie delen verschenen.

Deel 8, een coproductie van Schmid en Breuer, behandelt de moeilijkheden die volkshogescholen in Rijnland-Westfalen ondervinden bij pogingen om het publiek meer kennis bij te brengen van massamedia. Daarnaast komt aan de orde, of public relations-activiteiten tot voor de volkshogescholen meer bevredigende resultaten kunnen bijdragen. Interessant is het gegeven dat de voordrachten en cursussen worden aangeboden onder aantrekkelijke, maar tegelijkertijd stereotype titels waarin trefwoorden als «manipulatie» en «macht» (van de media) troef zijn. Bovendien blijken de problemen in simplificerende vraagstellingen vertaald te worden. Massacommunicatie blijkt daarenboven geïsoleerd van de rest van het maatschappelijk gebeuren behandeld te worden. Pas wanneer het aanbod van de volkshogescholen beter doordacht is, aldus de auteurs, kan public relations diensten bewijzen bij het interesseren van het publiek voor het produkt van deze vormingsinstituten.

Deel 9, geschreven door Weischenberg, behandelt de structuur, de functie en de plaats van de sportjournalistiek binnen de media en in het grotere geheel van de samenleving. Het betreft een typische communicatorstudie: de resultaten van de sportjournalistiek en de ontvangers van deze boodschappen blijven buiten beschouwing. De sportjournalistiek staat onder kritiek van sportbonden en een kritisch deel van het publiek dat zich ergert aan de heldenverering en de buitensporige aandacht voor topsport. Binnen de zenderorganisaties blijken sportjournalisten ook niet zo stevig op de stoel te zitten. Op grond van een empirisch onderzoek komt de auteur tot een profieltekening en een schets van de visie die sportjournalisten op zichzelf en hun werk hebben. Sportjournalisten blijken hun situatie niet zo rooskleurig te definiëren en men krijgt de indruk dat Weischenberg zelf ook weinig optimistisch is over hun toekomst. De opleiding schiet tekort, het kritischer denken over sport enerzijds en het amusementskarakter van de sportverslaggeving anderzijds maken sportjournalisten onzeker. Hun sociale status is tamelijk laag en er is een discrepantie tussen de massacommunicatieve functie en de plaats binnen de media.

Weischenberg behandelt in tweederde van het boek sport ook als een maatschappelijk verschijnsel met een heel eigen geschiedenis. In een bijlage geeft hij een interessant overzicht in jaartallen van de belangrijkste feiten van de sportgeschiedenis. De lijst begint met het eerste sportverslag (boksen) in de Engelse True Protestant Mercury in 1681 en eindigt met de Olympische Spelen van 1972. De literatuurlijst verwijst voornamelijk naar Duitstalige titels. Typografisch is het boek van Weischenberg beter verzorgd dan de delen 8 en 10.

Deel 10 ten slotte handelt over de journalistieke beroepsopleiding, een thema

waarover in de Bondsrepubliek in de laatste vijf jaar op allerlei niveaus erg veel te doen is geweest. Men kan er bijvoorbeeld ook op nalezen de speciale aflevering van **Publizistik** (nrs. 3 en 4 van 1974 en nrs. 1 en 2 van 1975), de reader **Ausbildungswege zum Journalismus** (Op-laden 1975) van J. Aufermann en E. Elitz en de dit jaar door H.D. Fischer en O.B. Roegele te publiceren reader.

In München en Dortmund heeft de veranderde visie op de opleiding als professionaliseringscriterium voor beroepscommunicatoren al geleid tot nieuwe studieprogramma's binnen nieuwe opleidingsmogelijkheden, terwijl aan de universitaire instituten voor communicatiewetenschap ook meer voorbereiding op een beroepspraktijk wordt gegeven voor wie in die richting belangstelling hebben.

Siepmann heeft in een grondige literatuurstudie eisen geformuleerd die men mag stellen met betrekking tot de geestelijke bagage en het ambachtelijk kunnen van beroepscommunicatoren. Als vertrekpunt neemt hij de maatschappelijke functie van de journalistiek: een ankerpunt dat mijns inziens minder houvast biedt dan men zou wensen. Zijn pleidooi voor een integratie van theorie en praktijk is er echter niet minder overtuigend om. In Nederland en België blijft het overigens merkwaardig stil rond het vraagstuk van de opleiding van een nieuwe generatie medewerkers voor pers, radio, televisie, public relations en reclame. Is dit een stilte voor de storm of een soort struisvogelpolitiek?

JOAN HEMELS

G.N. GORDON, **Communications and media - Constructing a crossdiscipline**, 209 blz.

R.H. BLAKE & E.O. HAROLDSEN, A. **Taxonomy of Concepts in Communication**, 158 blz., Communication, Arts Books, Hastings House Publ., N.Y. 1975.

In een zeer persoonlijke, directe stijl zoekt Gordon naar een antwoord op vragen naar het bestaan, de grenzen en de zin van de zgn. communicatiewetenschap. Een soort kritisch gewetensonderzoek van een academicus die zich wel eens afvraagt met wat voor studie hij eigenlijk bezig is, en daarbij schrijft vanuit een brede wetenschappelijke achtergrond. Een zeer ongewoon en erg boeiend werk, althans voor de theoriegeoriënteerde academici. De andere lezers van dit blad zullen er waarschijnlijk weinig aan hebben.

Ook het werk van Blake en Haroldsen is ongewoon in die zin dat Amerikaanse 'communicatiewetenschappers' zich meestal weinig zorgen maken over de concepten waarmee zij in hun discipline werken. Aan een 60-tal veel voorkomende concepten is telkens een bespreking gewijd van 1 à 2 bladzijden tekst.

De bespreking is niet altijd helder en ook op de keuze van de concepten valt enige kritiek uit te oefenen. Toch een interessant boek, vooral voor kandidatuurstudenten.

G.F.

WULF D. HUND

Ware Nachricht und Informationsfetisch. Zur Theorie gesellschaftlicher Kommunikation.

Hermann Luchterhand Verlag, Darmstadt und Niewied, 1976, 336 blz.

Met deze publikatie beoogt Hund een inzicht te geven in de communicatiewetenschap als sociale wetenschap. Vertrekpunt hierbij is de vraag «wat is informatie?» en «hoe wordt informatie sociaal gecommuniceerd?»

C.L.B.

H.J. HOFFMAN,

Psychologie und Massenkommunikation, De Gruyter, Berlin, New York, 1976, 248 blz.

Een wetenschappelijk hand- en leerboek voor een geplande en systematische openbare beïnvloeding. Dit sterk psychologisch georiënteerd werk, geschreven door een bekend Duits specialist, vertrekt van een diffusiemodel en behandelt achtereenvolgens de talrijke theoretische en praktische gezichtspunten van de keuze der doelgroep, de boodschap, de ontvangst en het effect. Een erg degelijk boek in zijn soort. Ethische beschouwingen ontbreken. Interessante bibliografie. Aanbevolen.

G.F.

Seth SIEGELAUB,

Marxism and the mass media: towards a basic bibliography,

International Mass Media Research Center, Paris/New York.

Het Internationaal Mass Media Research Center (173, Avenue de la Dhuy, 93170 Bagnolet, France) geeft regelmatig een bibliografisch werk uit: **Marxism and the mass media.**

Hierin zijn alle marxistische publikaties met betrekking tot de massamedia opgenomen die in het Engels, Frans, Spaans, Duits en Italiaans zijn uitgegeven. De opstellers hebben met deze uitgave een duidelijk politiek doel voor ogen: de historische waarde en de rol van de communicatie in al haar aspecten - in het verleden, het heden en in de mogelijke toekomst - beklemtonen, als onderdeel van een sociaal-economische maatschappijstructuur, en dit nationaal en internationaal.

Interessant is dat ten aanzien van het 'marxisme' zo ruim mogelijke criteria gehanteerd worden, en dat de aanwezige landen-, auteurs- en onderwerp-index het gebruik in aanzienlijke mate vergemakkelijkt. In deel 3 van de bibliografie (waarin deel 1 en 2 zijn opgenomen) worden alle publikaties van 1842 tot 1974 aangegeven; in deel 4-5 zijn deze aangevuld tot juni 1976.

Sterk aanbevolen aan eenieder die op de hoogte wil blijven van de marxistische en 'progressieve' visie op de massamedia.

J.S.

Heinz-Dietrich FISCHER & John Calhoun MERRIL (eds.),
International and intercultural communication.

Hastings House Publishers, New York (1976), 524 blz. (= Humanistic Studies in the Communication Arts), gebonden \$ 22.50, ingenaaid \$ 12.50.

In 1970 verscheen een even omvangrijke reader van dezelfde auteurs met vruchtbare ideeën, organisatietalent en vaardige pen. De titel was toen: **International communication: media, channels, functions** (tweede druk 1974). Onder een gewijzigde titel is nu een geheel herziene tweede editie met in totaal 45 bijdragen verschenen. Gedeelten van artikelen uit de oorspronkelijke uitgave die snel verouderden, zijn vervallen, terwijl meer nog niet eerder gepubliceerde bijdragen werden opgenomen. De auteurs, onder wie de editors zelf, zijn afkomstig uit de Verenigde Staten en West-Europa. Als enige Nederlandstalige communicatiewetenschapper figureert prof. dr. H.J. Prakke; van hem is afgedrukt een rede die hij

(ADVERTENTIE)

DELGAY

**audio-visueel didactisch materiaal
C.C.T.V.**

hitashi - ampex - electrocraft - nivico - barco

**koningsstraat 219, 1030 brussel
tel. 02. 219 14 59**

in 1971 onder de titel 'Towards a philosophy of publicistics' heeft gehouden tijdens zijn verblijf als gasthoogleraar in Iowa (VS). Door de kritische selectie, de beknopte inleidingen op de verschillende onderdelen van het boek en de inbreng van auteurs van deze en van gene zijde van de Atlantische Oceaan is de reader een handboek bij uitstek geworden voor studenten die zich willen oriënteren in de nationale massamediainstellingen overstijgende processen en structuren van openbare communicatie. Aandacht wordt ook besteed aan de vanuit de communistische ideologie georganiseerde massamediainstellingen, aan propaganda, public relations en reclame, aan massamedia communicatie in landen van de Derde Wereld en aan problemen rond de persvrijheid. De literatuurverwijzing bij de meeste artikels is sober, maar terzake. Een uitgebreide index maakt het boek ook als naslagwerk uitstekend toegankelijk.

J.H.

Gerhard MALETZKE,
Ziele und Wirkungen der Massenkommunikation,
Verlag Hans-Bredow-Institut, Studien zur Massenkommunikation 7, Hamburg, 1976, 294 + VIII blz.

Het opzet van deze publikatie was een afgerond beeld te geven over hetgeen de communicatiewetenschap heden te bieden heeft. Daarbij richt de auteur zich in de eerste plaats niet tot lezers die reeds vertrouwd zijn met deze materie, maar tot praktici die een beter inzicht willen verwerven in hun werkzaamheden. De auteur slaagt wonderwel in het doel dat hij gesteld heeft. De eenvoudige taal en stijl die G. Maletzke hanteert maken het boek tevens aanbevelenswaardig voor allen die enige kennis willen hebben over de mogelijkheden en grenzen van deze discipline.

C.L.B.

Denise ESCARPIT,
Lexik'Elp. Press, radio and television,
ELP éditions, Lorrez-Le-Bocage, 1975, 349 blz.

Dit lexicon - in het Engels, Frans, Spaans en Duits opgesteld - is vooral bedoeld als werkinstrument voor al wie zich met communicatieproblemen inlaat. Het geheel is opgesplitst in vier delen. Eerst wordt kort het productieproces van pers, radio en televisie uiteengezet, vervolgens worden 125 van de meest voorkomende communicatiebegrippen gedefinieerd, waarna men in de woordenlijst terecht kan die ingedeeld is naar thema en rubriek. Om het geheel af te ronden en de praktische bruikbaarheid te verhogen is een alfabetische index ingelast. Duidelijk, handig en geschikt voor een directe professionele aanwending.

J.S.

W.W. WILMOT,
Dyadic communication,
Addison-Wesley, Reading (Mass.), 1975, 196 blz.

S.W. KING,
Communication and social Influence,
Addison-Wesley, Reading (Mass), 1975, 169 blz.

Beide werken zijn uitgegeven in eenzelfde reeks «Human Communication». Wilmot geeft een uitvoerige analyse van de dyadische (of face-to-face) communicatie, waarbij uitgegaan wordt van de gedachte dat men van communicatie kan spreken wanneer een deelnemer aan de dyade betekenis toeschrijft aan het gedrag van de andere deelnemer. Zo bekeken is communicatie dus bij definitie transactioneel. King vertrekt van dezelfde opvatting en onderzoekt de mogelijke relaties tussen communicatie in de verschillende soorten van 'social influence' (informatieverstrekkend versus normatief). De invloed van Watzlawick in beide boeken is opvallend. Een pluim voor de leesbaarheid van de teksten.

G.F.

FILM

Michel CIMENT,
Le dossier Rosi. Cinéma et politique
Stock, Paris, 1976, 372 blz., geïll.

De filmcriticus Michel Ciment heeft zich in dit boek de werkmethode van Francesco Rosi eigen gemaakt. Rosi gaat uit van een levende dialectiek. Zijn films zijn onderzoeken, analyses van een steeds veranderende werkelijkheid. De realiteit is immers niet zo doorzichtig dat je ze met een dogmatische boodschap kan omvatten.

Ciment spreekt daarom van een 'interrogation permanente'. Eerder dan een analyse van elke film apart te brengen, zoekt hij in een kritisch essay naar de esthetische en ideologische problemen die Rosi in zijn films centraal stelt. In een tweede deel gaat hij aan de hand van interviews chronologisch en systematisch de doelstellingen en praktijk van Rosi na. Verder toont hij met een aantal documenten (krantenknipsels, rondetafelgesprekken, uittreksels uit scenario's, officiële teksten,...) de genese en het productieproces van Rosi's belangrijkste films, en de weerklank die ze kregen. Komen aan bod Salvatore Giuliano (1961), Les Mani sulla citta (1963), Uomini contro (1970), Il Caso Mattei (1972), Lucky Luciano (1973) en Cadaveri eccellenti (1976). Net zoals Rosi's films, is ook dit boek warm aanbevolen.

J.S.

Ab VAN IEPEREN,
Filmster is een vak,
Landshoff, Amsterdam, 1976, 231 blz., geïll.

In dit boek zijn een aantal reeds eerder in «Vrij Nederland» en «Filmfan» gepubliceerde interviews opgenomen van Helmut Berger, Dirk Bogarde, Michael Caine, Alain Delon, Gérard Depardieu, Burt Lancaster, Marcello Mastroianni, Malcolm Mc

Dowell, Paul Newman, Jack Nicholson, Michel Piccoli, Robert Redford, Michel Simon en Jean-Louis Trintignant. Interessant is dat Ab van Ieperen de interviews waar nodig geactualiseerd heeft en met biografische gegevens heeft aangevuld.

J.S.

Laura MULVEY, Jon HOLLIDAY, ed.
Douglas Sirk,
Edinburgh Film Festival, 1972, 120 blz., geïll.

Claire JOHNSTON, Paul WILLEMEN, ed.
Frank Tashlin,
Edinburgh Film Festival, 1973, 151 blz., geïll.

Phil HARDY, ed.
Raoul Walsh,
Edinburgh Film Festival, 1974, 155 blz., geïll.

Claire JOHNSTON, Paul WILLEMEN, ed.
Jacques Tourneur,
Edinburgh Film Festival, 1975, 67 blz.

Phil HARDY, Claire JOHNSTON, Paul WILLEMEN,
Psycho-analysis, Cinema, Avant-Garde,
Edinburgh '76 Magazine, nr 1, 94 blz.

De filmretrospectieven die het Edinburgh Filmfestival ieder jaar in haar programma opneemt, worden begeleid door voordrachten, discussies en een publikatie. De vier monografieën aan cineasten gewijd behoren tot de onmisbare documenten voor ieder die een dezer filmers wil bestuderen. Bovendien zijn de essays waaruit deze monografieën zijn samengesteld even zoveel treden uit de evolutie van wat de Britse filmsemiologische groep rondom het tijdschrift Screen kan genoemd worden.

Een ingrijpende theoretische accentverlegging noopte de groep recent tot een ander beleid wat onderzoeksthema's, referaten en publikaties betreft. Hun eerste magazine-nummer bevat bijdragen van Metz, Heath, Kristeva en Wollen. Al deze publikaties zijn via het British Film Institute te bekomen. Een filmografie en een bibliografie zijn in ieder nummer opgenomen.

D.L.

Dudley ANDREW,
The major filmtheories-an introduction,
Oxford University Press, Londen, 1976, 278 blz.

In dit werk wordt een historische schets gegeven van de bestaande filmtheorieën. De auteur vergelijkt de formatieve traditie (Munsterberg, Arnheim, Eisenstein, Bazan) met de realistische filmtheorie (Kracauer, Bazin). In het laatste deel worden de hedendaagse Franse filmtheorieën (Mity, Metz) behandeld binnen de context van ruimere intellectuele bewegingen zoals de Gestalt-Psychologie, het Russisch Formalisme, het Existentialisme. Het boek is een degelijke aanloop om zich verder te verdiepen in de wereld van de filmtheorieën.

K.H.

Raymond DURGNAT,
Durnat on Film,
Faber & Faber Ltd, Londen, 1976, 238 blz.

Dit boek is een combinatie van een aantal hoofdstukken uit twee vroegere werken van de auteur over filmkritiek: «Films and Feelings» en «The crazy Mirror».
K.H.

Thomas BOHN en Richard STROMGREN,
Light & Shadows. A history of motion pictures,
Alfred Publishing Co. Inc., Port Washington, 1975, 537 blz.

Beide auteurs bekijken de evolutie van het filmgebeuren in haar artistieke, sociale, economische en technologische manifestaties.

De hoofdklemtoon ligt bij het ontstaan en de groei van de filmindustrie in Amerika, alhoewel de ontwikkelingen en veranderingen in andere filmlanden evenmin uit het oog worden verloren.

Het enorm belang van de technologie in de filmwereld wordt sterk benadrukt. In elke crisisperiode werd door de filmbonzen steeds uitgekeken naar technologische innovaties als mogelijke redmiddelen.

De korst van de televisie heeft er volgens de auteurs voor gezorgd dat de film de

laatste decennia enkel nog voortleeft als voedingsbron voor dit onverzadelijk medium.

K.H.

William KUHNS,
Movies in America,
The Tantivy Press, Londen, 1975, 248 blz., geïll.

Eén van de vele werken in de reeks «Gids voor de Amerikaanse film».

Voor elk decennium tracht de auteur de complexe interrelaties aan te geven tussen film en maatschappijgebeuren. Het gebrek aan diepgang wordt ruimschoots gecompenseerd door de vele illustraties.

K.H.

Claude CHABROL,
Et pourtant je tourne...
Editions Robert Laffont, Paris, 1976, 372 blz.

Chabrol schrijft zijn ervaringen neer als cineast in dit boek.

Chabrol vertelt niet alleen hoe een film tot stand komt; hij maakt ook het proces van de censuur, handelt over de rol van het geld, over geweld, porno, politiek en televisie.

Hij stelt een totale hervorming voor van

het produktiesysteem. Hij is van oordeel dat elke vorm van moraal uitsluitend een persoonlijke kwestie is en dat men zijn medemens niet mag opsluiten in definities of beoordelingen.

K.H.

Dietrich PICHERT,
Kostenprobleme der Filmproduktion,
Verlag Dokumentation, Pullach bei München, 1975, 224 blz.

De auteur tracht in dit werk aan te tonen dat de kostenproblemen bij het produceren van films fundamenteel dezelfde zijn als bij het produceren van andere industriële koopwaar.

Via ingewikkelde economische en wiskundige berekeningen en formules tracht hij de lezer duidelijk te maken hoe er bij het produceren van een film aan kostenbesparing kan gedaan worden. Of hij in zijn opzet geslaagd is, blijft voor mij alleszins een open vraag.

K.H.

Jean MITRY,
Le Cinéma des origines,
cinéma d'aujourd'hui, Paris, 1976, 132 blz., geïll.

Het negende nummer van deze periodiek verschijnende reeks filmstudies is gewijd

(ADVERTENTIE)

NIEUW BIJ STANDAARD WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERIJ

Jan HENDRICKX :

Een identiteit voor kristelijke democraten ?

met een voorwoord van Wilfried Martens, voorzitter van de CVP.

Een zeer belangrijk boek over het eigen gelaat van de kristelijke democratie.

146 bladzijden, paperback

250 fr.

W. VAN GERVEN & J. LEYTEN :

Theorie en praktijk van de rechtsvinding

Plaats en functie van regelgeving, rechtspraak en rechtsleer in het kader van de rechtsvorming

82 bladzijden, paperback

225 fr.

NAAMSESTRAAT 57
3000 LEUVEN

aan de «précurseurs, inventeurs, pionniers» van de film. Voorzien van een bibliografie en een chronologie der 'uitvindingen' die betrekking hebben op de filmtechniek is het een bruikbare collectie teksten plus vele originele illustraties geworden. De bijdragen werden geschreven vanuit de tientallen personaliteiten wier technische en commerciële initiatieven i.v.m. de film ieder enkele pagina's aandacht krijgen.

D.L.

Vincente MINNELLI,
I Remember it well,

Doubleday, New York, 1974, nu ook als: Berkley Medallion Book, New York, 1975, 400 blz., geïll.

Hugh FORDIN,
The World of Entertainment,

Doubleday, New York, 1975, nu ook als Avon Book, New York, 1976, 566 blz., geïll.

Christopher FINCH,

Rainbow,

Grosset & Dunlap, New York, 1975, 255 blz., geïll.

Enkele topfiguren van de Amerikaanse filmindustrie zijn in deze drie boeken bijeengebracht: de star op het scherm, Judy Garland, de man achter de camera, Vincente Minnelli, de man die het allemaal organiseerde: Arthur Freed, MGM-producer van musicals. Minnelli schreef zijn Hollywood memoires, zoals steeds leerrijk betreffende dit toch wel zo bijzondere milieu en vol fascinerende details over het maken zelf van zijn musicals. Fordin ging de carrière na van Freed die in 1973 overleed. De reeks musicals waarin hij als producer betrokken was is verbluffend. De studie is degelijk en rijk gedocumenteerd. Finch, tenslotte, die reeds een Disney-pretentboek-pretentboek op zijn actief heeft, bezorgde ons een bijzonder mooi uitgeven fotoboek gewijd aan Judy Garland, gehuwd met Minnelli en actrice in talrijke musicals. De tekst brengt een carrière-relaas.

D.L.

RECLAME

Commission Art et Société (Université de Liège), **Significations de la Publicité**, Luik, 1974, 154 blz.

Deze publikatie bestaat hoofdzakelijk uit de teksten van een colloquium gewijd aan «Propagandes et Media» (Luik, 1974). Naast een reeks linguïstisch en semiologisch gekleurde teksten, vindt men in deze publikatie nog een aantal sociaal-wetenschappelijke bijdragen die vrij interessant zijn, ondermeer omdat zij vanuit een,

naar Belgische maatstaven, ongewoon kritische ingesteldheid geschreven zijn.

G.F.

P. HANSON,
Advertising and Socialism,

MacMillan Press Ltd, London 1974, 171 blz.

Verslag van een vrij uitvoerig onderzoek naar de aard en de omvang van de reclame in de Sovjet-Unie, Polen, Hongarije en Joegoslavië. In de laatste twee landen, waar de economie minder sterk is geïntegreerd, is het reclamevolume het grootst. De aard en de functies van de reclame in deze landen is zelfs in menig opzicht vergelijkbaar met de westerse reclame. De auteur toont aan dat, zelfs in de Sovjet-Unie, reclame nochtans niet als onverenigbaar met het socialisme beschouwd wordt. Zo geeft hij ondermeer een lange lijst van (uiteraard door de Staat gecontroleerde) reclame-organisaties. (p. 21 e.v.) Slotconclusie van de auteur: het ziet er naar uit dat men in de westerse consumptie-maatschappij moet leren om de gebreken van de reclame in te zien, en in Oost-Europa om er de charmes van te ontdekken.

G.F.

Y. BROZEN (ed.), **Advertising and Society**, New York University Press, N.Y., 1974, 189 blz.

Het gaat hier om een publikatie in boekvorm van een reeks lezingen aan de Graduate School of Business van de Universiteit van Chicago: negen vrij interessante teksten die de verhouding tussen het fenomeen reclame en de samenleving vanuit socio-economische hoek doorlichten.

Alleen reeds de spirituele inleidende tekst van J. BOORSTIN (*Advertising and American Civilization*) die de reclame beschouwt als 'a centrally organized mass-produced folk culture' maakt het boek lezenswaard.

G.F.

M.E. SPRENGELMEIER,
Public Relations für Europa. Die Beziehungen der Kommission der Europäischen Gemeinschaften zu den Massenmedien. Studienverlag Dr. N. Brockmeyer - Bochum, 1976.

Het gaat hier om een publikatiemap in de reeks «Bochumer Studien zur Publizistik- und Kommunikationswissenschaft». De auteur geeft een analytische beschrijving van de wijze waarop de Europese Gemeenschappen (en meer in het bijzonder de Commissie) hun betrekkingen met de massamedia verzorgen, alsmede een aantal kritische bedenkingen. In het laatste hoofdstuk werd een enquête verwerkt waarin de meningen van de journalisten over het P.R.-werk van de Commissie aan bod komen.

Degelijk maar nogal vlak werk.

G.F.

Anthony RHODES,
Propaganda. The art of persuasion: World War II,

Angus & Robertson, London, 1976, 319 blz., geïll.

Als men vertrekt van Laswells algemene stelregel (Wie zegt wat tegen wie en waarom, hoe, met welke gevolgen?) is het belangrijkste onderdeel van de propaganda 'het hoe', de middelen en technieken. De ontwikkeling van de politieke propaganda loopt daarom parallel met de ontwikkeling van de media, de overdracht-instrumenten van woord en beeld. Dat waren eerst de krant, brochure, pamflet, affiche, spotprent; later film, radio en TV. De regels van de propagandatechniek eisen eenzijdigheid, eenvoud (geen lange zinnen, ingewikkelde thema's of beelden), overdrijving, herhaling en eenheidsvorming.

Hoe het volk tijdens de Tweede Wereldoorlog werd beïnvloed kan men lezen in dit boek dat de propagandastrijd van 1933 tot 1945 achtereenvolgens in Duitsland, Italië, Engeland, de Verenigde Staten, de bezette gebieden, de Sovjet-Unie en Japan behandelt. Alhoewel het illustratiemateriaal op zichzelf boeiend genoeg is, vertoont het werk vele gebreken. Anthony Rhodes, die instaat voor de tekst, slaagt er niet in een systematische analyse van het verschijnsel 'propaganda' te geven. Zijn aanpak is vrij anecdotisch en wordt vaak verstoord door ergerlijke fouten. Ergerlijk is ook dat de illustraties (verzameld door Victor Margolin) nergens bij de tekst aansluiten. Ook hier is alle systematiek zoek.

Een troost blijft het essay over de propagandafilm en een filmografie van William Murphy, en het artikel van Daniel Lerner over de psychologische oorlogsvoering van de westerse geallieerden tegen Duitsland.

J.S.

TELEVISIE

Jef RADEMAKERS,

De Broek van Corry Brokken,

Synopsisreeks, Arbeiderspers, Amsterdam, 1975, 151 blz.

Een bundeling televisie-commentaren over het Nederlandse seizoen 1974-1975 gepubliceerd in het weekblad de Haagse Post. Een verademing, dit boekje, voor wie over televisie doorgaans de keuze heeft tussen een groeiende stapel sociologiserende beschouwingen met ontmoedigend voorspelbare conclusies en televisiejournalistiek die het decennia lang heeft gedaan met vliegen van de omroep en zeuren over programma's. Rademakers zeurt niet maar bijt. Een agressiviteit die niet in de weg komt te zitten van subtiele onderscheiden, geraffineerde omschrijvingen van televisie-taal, camera-voering, omroep-mentaliteit en televisie-subversie. De stukjes van Rademakers zijn het resultaat van intensief

(i.p.v. extensief), persoonlijk (i.p.v. examinerend), subjectief (i.p.v. neutraal) televisie-kijken. Eindelijk 'ns iemand die televisie ernstig genoeg neemt om er zich boos over te maken!

D.L.

DIRECT,
Télédistribution : une autre télévision,
Agence de Coopération Culturelle et Technique, Paris, mei 1975, 44 blz., geïll.

«Direct» is een maandblad dat de recente ontwikkelingen op het mediavlak wil signaleren en stimuleren in het onderwijs. Met handige inlegbladen is het uitstekend geschikt voor les- of documentatiemateriaal. Naast een overzicht van verschenen artikels en boeken is elk nummer opgebouwd rond een bepaald thema. Hier wordt de 'TV-distributie' behandeld.

Vertrekkend van Brechts uitgangspunt - elk medium moet omgevormd worden van een distributie-apparaat tot een communicatie-apparaat - wordt nagegaan hoe dit in de huidige technologische wereld realiseerbaar is. Zowel technische, juridische, sociale, culturele als economische hinderpalen komen aan bod. Ook worden enkele experimenten en toepassingen aangehaald.

Tot slot wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen bij radio en televisie in Quebec.

J.S.

FOTOGRAFIE

John JONES,
Wonders of the stereoscope,
Jonathan Cape, London, 1976, 126 blz., geïll.

Als men van 'stereo-effect' spreekt, dan denkt men automatisch aan de suggestie van ruimte in het geluid. Over stereobeelden, de suggestie van drie-dimensionele diepte, wordt nauwelijks gepraat. Dat is niet altijd zo geweest. Omstreeks 1830 uitgevonden heeft de stereoscopie een ware bloei gekend rond het einde van de vorige eeuw. Het principe van de stereoscoop is vrij eenvoudig. Stereoscoopplaatjes bestaan uit twee opnamen van hetzelfde object, één opname gezien door het rechter oog, de andere door het linker. Als men nu door een binoculaire lens naar die twee beelden kijkt, vallen deze over elkaar en krijgt men een driedimensionaal beeld. Dit boek wil deze spoorloos verdwenen uitvinding van de negentiende eeuw in ere herstellen. Na een beknopt overzicht van de ontstaansgeschiedenis, de principes en de variaties van de stereoscopie, wordt aan de hand van overvloedig illustratiemateriaal een beeld opgehangen van dit Victoriaanse 'speelgoed'.

J.S.

50 jaar persfoto in België,
Uitgeverij Lannoo, Tielt, 1976, 104 blz., geïll.

Naast een reizende fototentoonstelling werd het vijftigjarig bestaan van de «Algemene Bond van Fotoreporters van de Belgische Pers» gevierd met dit fotoboek. Ondanks vele geslaagde opnamen, voldoet het toch niet. De foto's worden chronologisch kriskras door elkaar gepubliceerd en per twee bladzijden gegroepeerd rond enkele vrijblijvende themata (vrouwen, oorlog, rampen, sport,...). Essentiële informatie bij de foto's ontbreekt vrijwel volledig. Wel wordt elk onderwerp 'opgesmukt' met begeleidende viertalige spitsvondigheden die slechts zelden gevat zijn.

Alhoewel Johan Struye in een voorwoord - zeer terecht - opmerkt dat de persfoto niet zomaar een aanvulling van het artikel, maar een wezenlijk element van de boodschap moet zijn, worden er in dit fotoboek te weinig echt overtuigende voorbeelden van deze stelling gegeven.

Met alle sympathie voor de feestende fotografen is dit boek een gemiste kans.
J.S.

Linda's Pictures, a Collection of Photographs by Linda McCartney,
Jonathan Cape Ltd, London, 1976, 148 blz.

Wanneer de echtgenote van een vedette een collectie foto's hoofdzakelijk van ve-

(ADVERTENTIE)

WETENSCHAPPELIJKE BOEKHANDEL

acco Tiensestraat 134 - 136
3000 LEUVEN
tel. 016/23.35.20

— JEUGD EN MASSAMEDIA

door Graham MURDOCK / Guy PHELPS
264 blz., 574 fr.
(oorspr. titel : Mass Media and the Secondary School)

— BELLE EPOQUE EN ANTI-KUNST

de geschiedenis van een opstand tegen de burgerlijke cultuur
door Jan VAN SPAENDONCK
305 blz., 644 fr.

— STAN & OLLIE

of hoe de twee grootste komieken van deze eeuw opnieuw ontdekt zijn
door Thomas LEEFLANG
128 blz., 219 fr.

— MUSIK IN DEN MASSEN MEDIEN RUND- FUNK UND FERNSEHEN

Perspectiven und Materialien
door Hans-Christian SCHMIDT (Hrsg.)
339 blz., 540 fr.

detten presenteert met deze van haar echtgenoot op de cover, is een beetje kritische ingesteldheid voor het inkijken en de aankoop niet ongewenst, zeker wanneer de vedette in kwestie Paul McCartney en de vedette-fotografe Linda McCartney heet.

De inleiding die deze laatste zich getroost heeft te schrijven biedt een vrij goed houvast bij de interpretatie van de foto's. Wellicht kan men beter spreken van een gewenst (?) gebrek aan interpretatie-mogelijkheid. Wij lezen immers dat Linda eigenlijk bij toeval beroepsfotografe is geworden, de fotografie als een soort tijdverdrijf wil blijven beschouwen, geen lichtmeter of filters gebruikt - het gebruik ervan ook niet wenst aan te leren-, oordeelt dat 'een fijne dag doorbrengen met iemand', een garantie is voor 'goede foto's maken van betreffende persoon'. Interessant om weten is ook dat sommige foto's 'tussendoor-opnamen' zijn van fotoseries voor een magazine, «Madoiselle» genaamd, en waarin fotomodels met popvedettes voor de camera poseren.

Linda's foto-album bestaat uit poserende sterren hoofdzakelijk van de pop-muziek in de zestiger jaren of van momentopnamen uit de popscène van dezelfde periode. Vervolgens, uit recentere tijden, van kiekjes van het McCartney-gezin, aangevuld met enkele met de sterrenfotografie contrasterende 'stilleven's'.

Gemeten aan de pretentie waarmee de foto's genomen zijn en het kijkboek samengesteld, kunnen de opnamen voldoende schenken; bepaalde foto's kan zelfs een artistieke meerwaarde niet ontzegd worden. De vraag is of een foto-amateur met evenveel kans op succes voor zijn foto-album met echtgeno(o)t(e) en kind en selectie uit de best geslaagde reiskiekjes, een uitgever zou vinden.

G.D.M.

CULTUUR- THEORIE

Guy DEBORD,
De spektakelmaatschappij,
Het Wereldvenster, Baarn, 1976, 139 blz.

Lidy VAN MARISSING,
De omgekeerde wereld. Leesboek voor de middengroepen,
Van Gennep, Amsterdam, 1975, 146 blz.

Guy Debord, lid van de Franse situationisten, wil met zijn werk het gehele maatschappelijke stelsel in vraag stellen. Vandaar dat hij zich niet tot het louter communicatieve terrein beperkt. Toch speelt dit een belangrijke rol in zijn theoretische fundering. Het spektakel is geen geheel van beelden, maar een maatschappelijke verhouding tussen personen door bemiddeling van beelden. Met de algemeen geworden arbeidsdeling gaat iedere eenheid in de visie op de voltooide werk-

zaamheid, iedere directe persoonlijke communicatie tussen de producenten verloren. Terwijl de accumulatie van de gescheiden produkten en de concentratie van het productieproces voortgaan, worden de eenheid en de communicatie dienovereenkomstig het uitsluitende attribuut van de leiding van het systeem. De structuren van deze wezenlijk eenzijdige communicatiestroom poogt Debord historisch te duiden. Hierbij komt hij tot een oorspronkelijke stellingname die als een aanvulling van de revolutionaire theorie mag beschouwd worden. Voorbehoud dient echter gemaakt voor het door Debord gehanteerde begrippenapparaat, dat reeds een zekere vertrouwdeheid met het onderwerp veronderstelt.

Vanuit een andere invalshoek poogt de journaliste Lidy Van Marissing tot dezelfde conclusie te komen. Zonder veel getheoretiseer en op een subtiële wijze wil zij, door middel van korte cursiefjes, de blik richten op de basis van de sociale pyramide. Te veel immers wordt de maatschappelijke constellatie geëvalueerd van boven uit, zonder terdege rekening te houden met de dagdagelijkse wensen van de werkende mensen. Dat ook hier de mediasfeer een belangrijke schakel vormt moge blijken uit volgend citaat: «Helden of anti-helden blijken onontbeerlijk. Alleen, het hoeven geen vorsten of boeven meer te zijn. Filmsterren, voetballers, schilders, zangers en TV-idolen houden ons nu in de ban. Wie zich vandaag als held wil handhaven (president, politicus, predikant) moet zich gedragen als filmster. Het heden wordt steeds belangrijker, zoals ook het besef dat alles vergankelijk is. De held van vandaag kan morgen gekelderd zijn. ('Gaaf de geschiedenis sneller dan iemands hersens kunnen bijhouden?）」

J.S.

Ludo SIMONS,
Cultuur en verdraagzaamheid. Blauwdruk voor een praktische tolerantie,
Lannoo, Tielt, 1976, 98 blz.

Zoals de ondertitel laat vermoeden, pleit Ludo Simons in een zevental opstellen - die alle van ver of dichtbij iets te maken hebben met de literatuur en de culturele ontwikkeling in Vlaanderen - voor meer onderlinge waardering en grotere verdraagzaamheid.

J.S.

Hans Robert JAUSS,
Die nicht mehr Schönen Künste,
Wilhelm Fink Verlag, München, 1968, 735 blz.

Dit is het derde volume uit de reeks 'Poetik und Hermeneutik', waarin studies gebundeld worden van een onderzoeksgroep waarvan Blumenberg, Heselhaus, Iser en Jauss deel uitmaken. Aanleiding tot deze bundeling was het in 1966 georganiseerde colloquium rond de problematiek van de 'grensverschijnselen van het esthetische'. De esthetische exploraties van de groep stuiten immers gere-

geld op de paradox van een 'esthetiek van het onesthetische'. In deze bundel een twintigtal rereraten en het verslag van elf discussies. Categorieën als het kitscherige, het politieke, het vervelende, het schrikwekkende, het obscene, het ziekelijke, het belerende komen in studies die reiken van Griekse poëzie tot pop-art ter sprake.

D.L.

Joyse S. MITCHELL (ed.)
Other choices for becoming a woman,
KNOW, Inc, Pittsburgh, Pa, 1975, 227 blz.

Dit handboek bestemd voor het M.O. wil meisjesstudenten een aantal alternatieven voorstellen die hun zelfontdekking en hun ontplooiing tot geëmancipeerde vrouwen kunnen bevorderen. Een aantal essays verleenend hun medewerking, o. m. een professor journalistiek, een psychotrapeute, een modeontwerper, een gynecologe en de bekende antropologe Margaret Mead. Het voorwoord is van de hand van Wilma Scott Heide, gewezen voorzitter van de National Organization for Woman, de grootste feministische organisatie in de VSA. Het werk werd trouwens gepubliceerd door de feministische uitgeverij KNOW, Inc.

M.C.

Peter G. FILENE,
Him/her/self ; Sex Roles in Modern America,
Harcourt Bruce Jovanovich, N.Y./London, 1975, 351 blz.

Uitstekende analyse van de geschiedenis van de vrouwenbeweging in de V.S.A. Voor elke fase van de geschetste historische evolutie fungeren de massamedia - kranten, tijdschriften en vooral vrouwenbladen - als spiegels, die de sociale toestanden en het psychologisch klimaat van de tijd reflektieren.

M.C.

Anselm MALER,
Der exotische Roman,
Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1975, 112 blz.

Dagmar DESKAU,
Der aufgelöste Widerspruch,
Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1975, 105 blz.

Maler brengt een vooral uit citaten bestaand verslag uit van het 19de eeuwse genre der 'exotische roman' waarin zowel vlucht voor als kritiek op de bestaande burgerlijke samenleving gespuid kan worden.

Dit kon zowel via idealiserende exotische utopieën als via realistische beschrijvingen van een daadwerkelijk «te verbeteren» wereld.

Deskau analyseert de poëzie van Bobrowski (1917-1965) in een tekst die aanvankelijk als universitaire verhandeling werd geschreven. Beide studies verschenen in de reeks 'Materialien und Untersuchungen zur Literatursoziologie'.

D.L.